

Onderzoek naar leerlingstromen in het vso

Samenwerkingsverband VO 3006

Nulmeting

Britt Visser
Rita Kennis

Nijmegen, 14 mei 2024

Projectnummer: K2023064

© 2023 KBA Nijmegen

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, en evenmin in een retrieval systeem worden opgeslagen, zonder de voorafgaande schriftelijke toestemming van KBA Nijmegen.

No part of this book/publication may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	iii
1. Inleiding	1
1.1 Onderzoeksvragen	1
1.2 Onderzoeksaanpak	2
1.3 Leeswijzer	3
2. Leerlingaantallen en instroom	5
2.1 Regionale aantallen leerlingen in het vso	5
2.2 Regionale instroom van leerlingen in het vso	6
2.2.1 Onderinstroom	7
2.2.2 Zij-instroom	8
2.3 Aantal verstrekte toelaatbaarheidsverklaringen (tlv's)	10
2.5 Problematiek	11
3. Voorgaande schoolloopbaan	13
3.1 Schoolloopbanen van vso-instromers uit het regulier onderwijs	13
3.2 Schoolloopbanen van vso-instromers uit het speciaal onderwijs	15
4. Regionale leerlingstromen	17
4.1 Perspectief vanuit het samenwerkingsverband	17
4.2 Perspectief van de vso-scholen	20
5. Verblijfsduur en uitstroom	21
5.1 Verblijfsduur	21
5.2 Uitstroom	21
6. Conclusie en aanbevelingen	25
6.1 Conclusies	25
6.2 Aanbevelingen	27
Bijlage 1 – opgevraagde gegevens vso-scholen	31
Bijlage 2 – opgevraagde gegevens vo-scholen	33

1. Inleiding

Het samenwerkingsverband vo 30 06 heeft te maken met een bovengemiddeld hoog percentage leerlingen in het vso. Voor het voeren van passend beleid hebben de schoolbesturen in het samenwerkingsverband behoefte aan meer informatie over en inzicht in aantallen en leerlingstromen in het vso. De informatie die nu beschikbaar is, is om verschillende redenen (onder andere verouderd/niet recent, niet betrouwbaar, te divers aangeleverd) niet goed bruikbaar. In opdracht van het samenwerkingsverband is daarom een cijfermatige en kwalitatieve analyse gedaan naar de ontwikkelingen in leerlingaantallen en instroom in het vso.

Dit onderzoek en deze rapportage dienen als nulmeting en geven de stand van zaken in het schooljaar 2022-2023 weer. In vervolgmetingen kunnen met behulp van deze nulmetingen ontwikkelingen in beeld gebracht en gevolgd worden. Deze nulmeting is tevens bedoeld om inzicht te krijgen/geven in welke informatie ontbreekt om aantallen en stromen in het vso en tussen vo-vso goed in beeld te krijgen, om van daaruit aanbevelingen te doen met het doel om in vervolgmetingen een vollediger beeld van de leerlingaantallen en -stromen te verkrijgen en daarmee beter te kunnen sturen op wat nodig is om alle leerlingen in de regio een passende plek te bieden.

1.1 Onderzoeksvragen

De volgende onderzoeksvragen zijn opgesteld:

1. Hoeveel leerlingen telt het vso in de regio?
Hierbij kan worden gekeken naar het totale leerlingaantal en deelnamepercentage vso in de regio in relatie tot de landelijke deelname en hoe dit zich heeft ontwikkeld, de instroom op de vso-scholen binnen het samenwerkingsverband en het aantal verstrekte tlv's door het samenwerkingsverband.
2. Hoe is de instroom van leerlingen in het vso te typeren?
Hierbij wordt gekeken naar de (verhouding tussen) onderinstroom en zij-instroom, het herkomst onderwijstype, de problematiek van de leerlingen die instromen en de voorgaande schoolloopbaan van de leerlingen.
3. Hoe zijn de verwijzingen vo-vso te typeren?
Hierbij wordt er gekeken naar het aantal verwijzingen vanuit het vo naar het vso, verschillen tussen de vo-scholen in de verwijzingen, de onderwijstypes waar vanuit leerlingen worden verwezen naar de vso-scholen, het leerjaar waarin leerlingen worden doorverwezen en de problematiek van leerlingen die worden doorverwezen.
4. Hoe ziet het aanbod van de vso-scholen in de regio eruit?
Hierbij wordt gekeken naar de doelgroepen van de verschillende vso-scholen en hun onderwijsaanbod.

5. Vanuit welke gemeenten en (soort) scholen zijn de vso-leerlingen in de regio afkomstig? *Voor het beantwoorden van deze vraag wordt er gekeken naar de gemeenten waarin de vso-leerlingen woonachtig zijn, in hoeverre leerlingen uit omliggende regio's naar vso-scholen binnen het samenwerkingsverband gaan en in hoeverre leerlingen vanuit het samenwerkingsverband naar vso-scholen buiten het samenwerkingsverband gaan.*
6. Wat is de verblijfsduur van leerlingen in het vso en waar stromen de leerlingen naar uit? *Hierbij wordt er gekeken naar de verblijfsduur van de leerlingen in het vso, de tussentijdse uitstroom naar het regulier vo en de verschillende andere uitstroombestemmingen van de vso-leerlingen.*

1.2 Onderzoeksaanpak

Dataverzameling

Om de cijfermatige analyses te kunnen doen, is er gebruik gemaakt van openbare en van niet-openbare data.

Openbare data

De openbare data die gebruikt is betreffen deels cijfers die uitgesplitst kunnen worden naar regio en samenwerkingsverband en deels cijfers waarmee landelijke ontwikkelingen in kaart kunnen worden gebracht. De data zijn verzameld via verschillende bronnen: samenwerkingsverbandenopdekaart.nl, DUO open onderwijsdata en CBS Statline.

Data-uitvraag bij de vso-scholen

In het eerste kwartaal van 2024 zijn bij de vier vso-scholen¹ binnen het samenwerkingsverband VO 30 06 gegevens opgevraagd over de omvang van het aantal leerlingen, de instroom en de uitstroom in het schooljaar 2022-2023. Voor zowel het totaal aantal leerlingen als voor de leerlingen die zijn ingestroomd in het schooljaar 2022-2023 is ook gevraagd om de leerlingen te typeren, bijvoorbeeld in herkomst onderwijstype, school van herkomst en woongemeente. De gegevens zijn opgevraagd aan de hand van een vast format, zodat de aangeleverde gegevens gezamenlijk geanalyseerd konden worden. Alle gegevens zijn geaggregeerd (op groepsniveau) aangeleverd. Hierdoor is de privacy van de leerlingen gewaarborgd. Een overzicht van de opgevraagde gegevens is opgenomen in bijlage 1.

Naast de vier vso-scholen binnen het samenwerkingsverband zijn dezelfde gegevens opgevraagd bij drie vso-scholen buiten het samenwerkingsverband: Park Neerbosch, Zuiderbos en Hub Stedelijk. Er is voor deze drie scholen gekozen, omdat dit de vso-scholen zijn (naast de scholen binnen het samenwerkingsverband) waar de meeste vso-leerlingen die woonachtig zijn binnen het samenwerkingsverband, naartoe gaan.

Alle scholen hebben data aangeleverd, maar niet altijd zijn alle gevraagde gegevens aangeleverd. Dit heeft te maken met de beschikbaarheid van de data in de bestaande systemen. Omdat dit een nulmeting is, is deze meting ook gebruikt om in beeld te brengen welke gegevens niet gemakkelijk op te halen zijn, zodat hier voor een volgende meting op ingespeeld kan worden.

¹ Dit zijn Hub Oss, Hub Veghel, Sonnewijser route Arbeid, Sonnewijser route Vervolgonderwijs

In de rapportage zal expliciet worden benoemd wanneer de gegevens niet compleet zijn en op welke scholen de gepresenteerde informatie betrekking heeft.

Data-uitvraag bij de vo-scholen

Naast de vso-scholen, zijn ook de twaalf vo-scholen binnen het samenwerkingsverband VO 30 06 gevraagd om gegevens aan te leveren aan de hand van een vast format. De vragen in dit format hadden (onder andere) betrekking op de leerlingen die deze vo-scholen in het schooljaar 2022-2023 hebben doorverwezen naar het vso. Een overzicht van de opgevraagde gegevens is opgenomen in bijlage 2.

Data-uitvraag bij het samenwerkingsverband

Het samenwerkingsverband VO 30 06 is gevraagd om gegevens aan te leveren over het aantal afgegeven TLV's (vso) in het schooljaar 2022-2023. Dit is aangeleverd in de vorm van een geanonimiseerd overzicht van alle leerlingen die in die periode een tlv hebben gekregen voor het vso.

Interviews

Aanvullend op de kwantitatieve analyses zijn er interviews gehouden met professionals vanuit de vier vso-scholen binnen de regio. Daarnaast is er gesproken met professionals vanuit twee vso-scholen buiten de regio: Zuiderbos en Park Neerbosch.² De interviews waren erop gericht om het beeld vanuit de cijfers te verdiepen, om zo inzicht te krijgen in 'het verhaal achter de cijfers'. De vragen gingen onder andere over het type onderwijs van de school, de fasering van het onderwijs, de doelgroep van het onderwijs, en ontwikkelingen in instroom en uitstroom.

Analyse en rapportage

Na het verzamelen van de data zijn de analyses uitgevoerd. Hierbij is gekeken naar zowel het totaalbeeld (de ontwikkeling van het gehele vso binnen het samenwerkingsverband) als naar verschillen tussen vso-scholen. De uitkomsten van het onderzoek worden in deze rapportage gepresenteerd.

1.3 Leeswijzer

In het volgende hoofdstuk gaan we in op de leerlingaantallen in het vso en de instroom in 2022-2023. Hoofdstuk 3 richt zich op de voorgaande schoolloopbaan van leerlingen die instromen in het vso. Vervolgens gaan we in hoofdstuk 4 in op de regionale leerlingstromen en in hoofdstuk 5 op de verblijfsduur en uitstroom van leerlingen uit het vso. De rapportage sluit af met de belangrijkste conclusies en enkele aanbevelingen in hoofdstuk 6.

² De derde school buiten het samenwerkingsverband die gegevens heeft aangeleverd voor het onderzoek heeft niet gereageerd op het verzoek voor een interview.

2. Leerlingaantallen en instroom

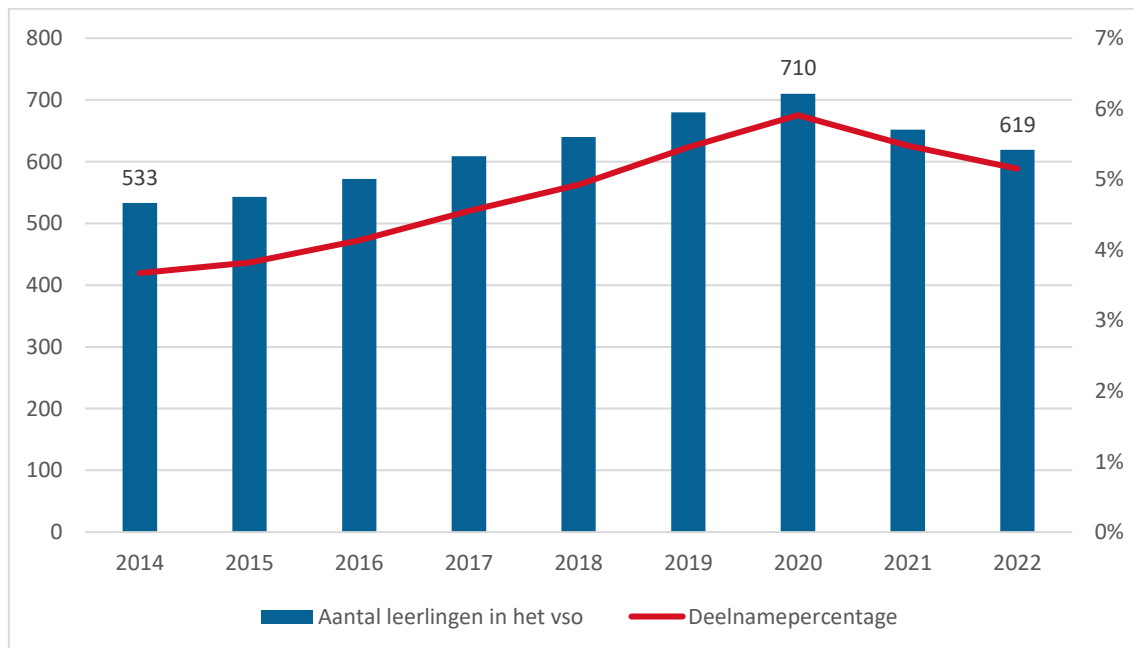
In dit hoofdstuk wordt ingegaan op het aantal leerlingen en instroom in het vso in de regio. We vergelijken ontwikkelingen in de leerlingaantallen in het vso met ontwikkelingen in de leerlingaantallen in het regulier vo. We kijken naar deelname aan het vso (2.1), instroom in het vso binnen het samenwerkingsverband (2.2) en naar afgegeven TLV's (2.3).

2.1 Regionale aantallen leerlingen in het vso

Figuur 2.1 laat de ontwikkeling van het totaal aantal vso-leerlingen in het samenwerkingsverband zien. Het aantal vso-leerlingen in de regio is vanaf de invoering van passend onderwijs (2014) gestegen van 533 naar 619 in 2022 (+16%), met een piek van 710 in 2020. Vanaf 2020 is er sprake van een dalende trend. De gegevens over 2023 zijn op het moment van deze rapportage nog niet beschikbaar.

Naast de leerlingaantallen is ook het deelnamepercentage in het figuur te zien. Dit is het percentage vso-leerlingen ten opzichte van het aantal leerlingen in het regulier vo. Dit deelnamepercentage is gestegen van 3,67 procent in 2014 tot 5,15 procent in 2022. Het deelnamepercentage is relatief sterker gestegen dan het aantal vso-leerlingen. Dat heeft te maken met de demografische krimp van het aantal leerlingen in het regulier voortgezet onderwijs.

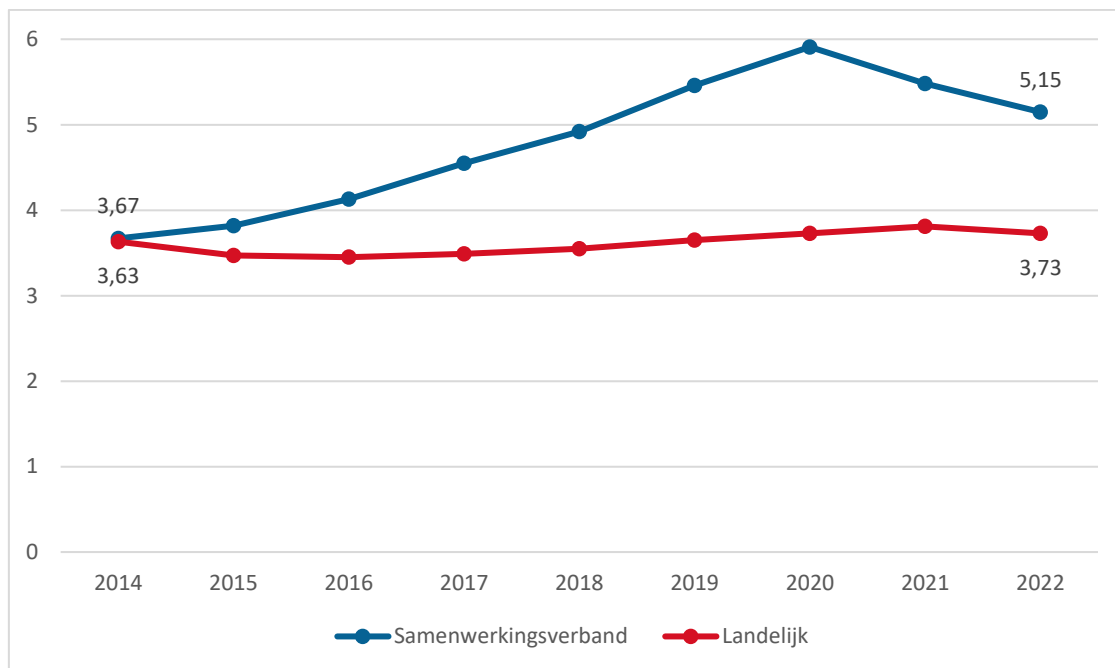
Figuur 2.1 - Ontwikkeling aantal leerlingen vso in het samenwerkingsverband (totaal)

Bron: DUO, via samenwerkingsverbandenopdekaart.nl

De ontwikkeling van de vso-deelname in de regio is tegengesteld aan de landelijke trend: in de periode tussen 2014 en 2022 is landelijk het aantal vso-leerlingen nauwelijks toegenomen. In Figuur 2.2 is het landelijke deelnamepercentage en het deelnamepercentage in het samenwerkingsverband te zien. Het landelijke deelnamepercentage is lager dan het deelnamepercentage in het samenwerkingsverband.

Figuur 2.2 - Landelijk deelnamepercentage vso en deelnamepercentage vso binnen het samenwerkingsverband³

Bron: DUO, via samenwerkingsverbandenopdekaart.nl

2.2 Regionale instroom van leerlingen in het vso

In deze paragraaf kijken we naar de instroom in het vso binnen het samenwerkingsverband: Hoeveel leerlingen zijn er in schooljaar 2022-2023 ingestroomd en hoe is deze instroom te typeren?

In het schooljaar 2022-2023 zijn er in totaal 161 leerlingen ingestroomd op de vier vso-scholen binnen het samenwerkingsverband. Tabel 2.1 laat zien op welke scholen de leerlingen zijn ingestroomd.

³ Het deelnamepercentage in het samenwerkingsverband is berekend door het totaal aantal vso-leerlingen in het samenwerkingsverband te delen door het totaal aantal vo leerlingen in het samenwerkingsverband.

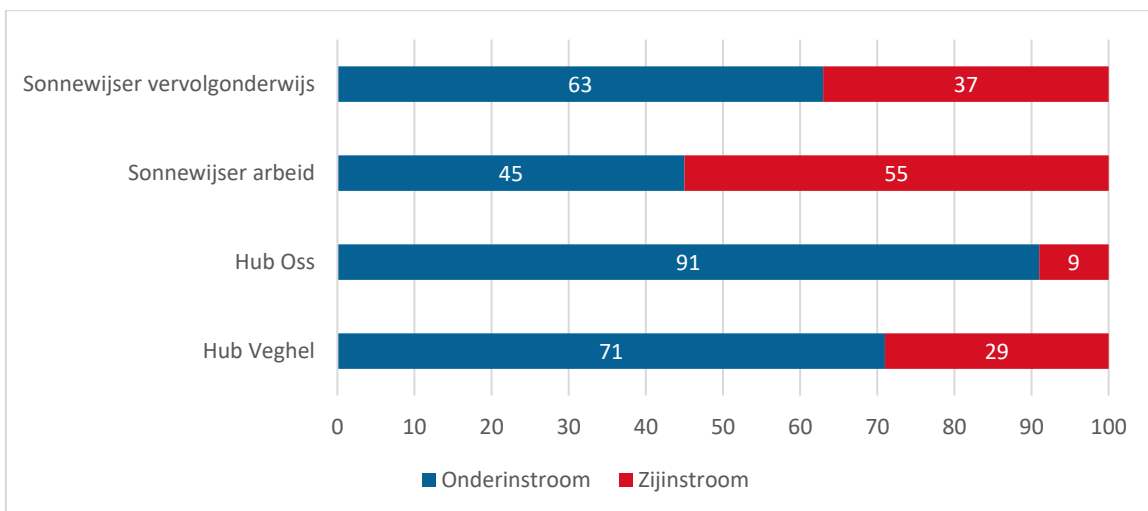
Tabel 2.1 - Instroom vso-scholen in 2022-2023

School	Aantal
De Sonnewijser vervolgonderwijs	83
De Sonnewijser arbeid	41
HUB Oss	22
HUB Veghel	15

Bron: gegevens aangeleverd door de vso-scholen.

De instroom op de vso-scholen bestaat uit zowel onderinstroom als zij-instroom. Het betreft dus alle (nieuwe) leerlingen die een jaar eerder nog niet op de betreffende vso-school zaten. Van de totale instroom op de vier vso-scholen in het samenwerkingsverband bestond 63 procent uit onderinstroom en 37 procent uit zij-instroom. Dit is vergelijkbaar met het landelijke beeld, waarbij de verhouding tussen onder- en zij-instroom 65 – 35 is. Wel verschillen de verhoudingen onder- en zij-instroom tussen de vso-scholen (zie Figuur 2.3). Dit heeft te maken met de doelgroep van de vso-scholen: sommige scholen hebben een zwaardere doelgroep, waardoor instroom vanuit het regulier voortgezet onderwijs eigenlijk niet voorkomt.

Figuur 2.3 - Verhouding onder en zij-instroom

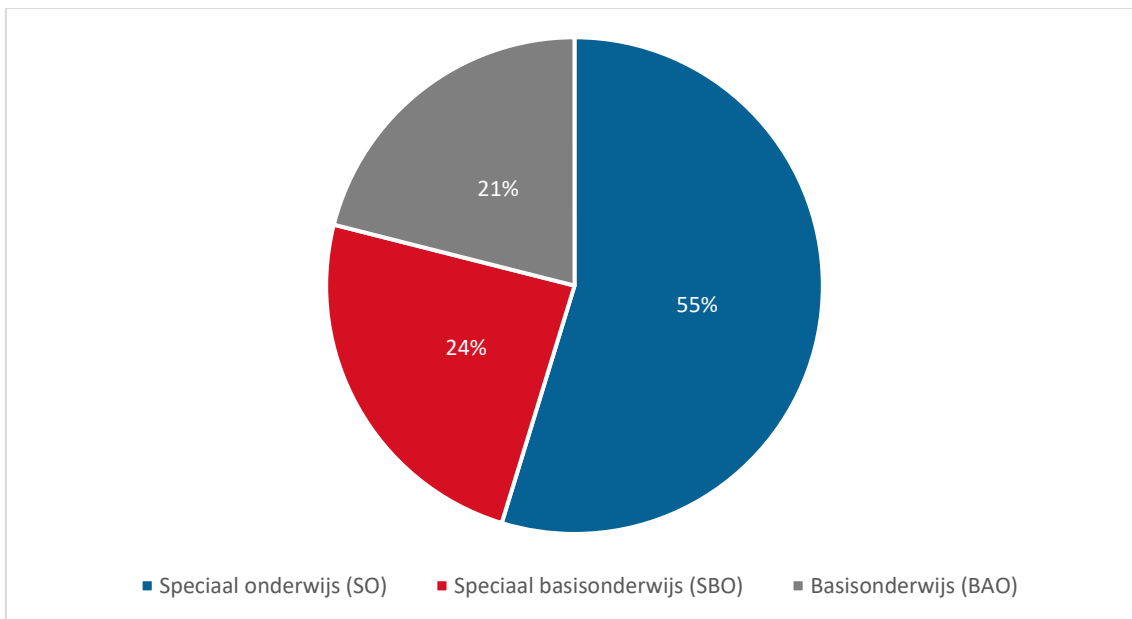

Bron: gegevens aangeleverd door de vso-scholen.

2.2.1 Onderinstroom

De onderinstroom bestaat uit instroom vanuit het regulier basisonderwijs (bao), het speciaal basisonderwijs (sbo) en het speciaal onderwijs (so). In schooljaar 2022-2023 ging het om 95 leerlingen (instromend op de vier vso-scholen). Figuur 2.4 laat zien dat ruim de helft van de onderinstroom bestaat uit instroom vanuit het speciaal onderwijs (52 leerlingen). Bij de meeste van deze leerlingen gaat het om interne doorstroom vanuit het speciaal onderwijs van hetzelfde schoolbestuur (so Hub → vso Hub of so Sterrenkijker → vso Sonnewijser). Het andere deel van de onderinstroom bestaat uit instroom vanuit zowel het speciaal basisonderwijs (23 leerlingen) als het regulier basisonderwijs (20 leerlingen).

Figuur 2.4 - Onderinstroom in 2022-2023

Bron: gegevens aangeleverd door de vso-scholen.

2.2.2 Zij-instroom

Het perspectief van de vso-scholen

De zij-instroom bestaat uit instroom vanuit het voortgezet onderwijs (waaronder ook praktijkonderwijs) en vanuit andere vso-scholen. Zoals genoemd gaat het hier om 37 procent van de totale instroom (56 leerlingen). Circa een derde van deze zij-instromers komt vanuit andere vso-scholen, deels gaat het om 'interne' doorstroom (bijvoorbeeld Sonnewijser route vervolgonderwijs → Sonnewijser route arbeid). In Tabel 2.2 is het herkomsttype onderwijs van de zij-instromers te zien.

Tabel 2.2 - Herkomsttype onderwijs zij-instroom

Onderwijstype	Aantal
Andere vso-school	19
Praktijkonderwijs	3
Basisberoepsgerichte leerweg (vmbo-b)	12
Kadergerichte leerweg (vmbo-k)	4
Gemengde leerweg (vmbo-g)	-
Theoretische leerweg (vmbo-t/mavo)	12
Havo	5
Vwo	1
Totaal aantal	56

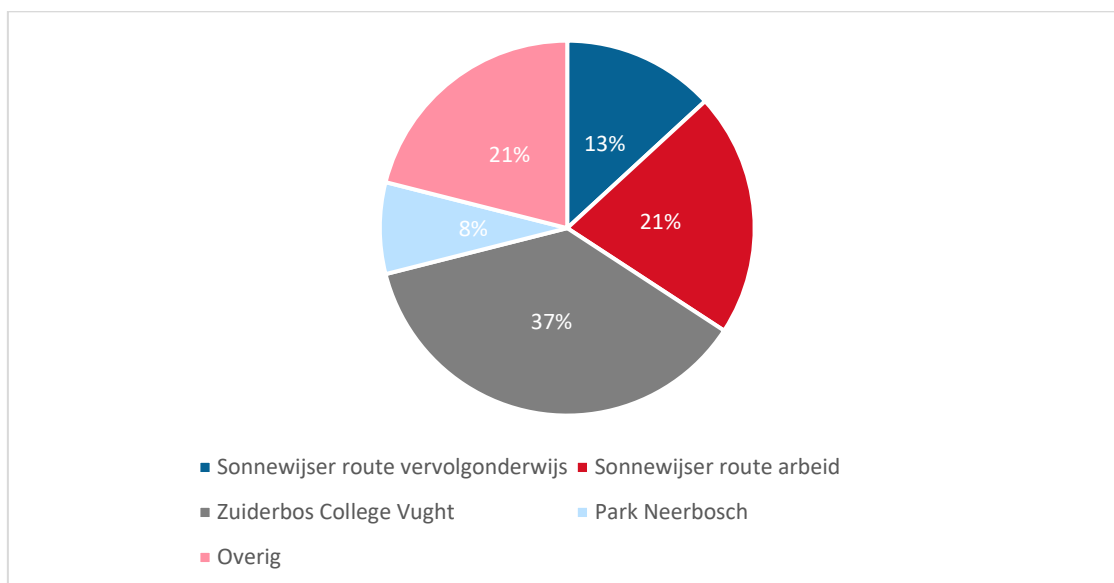
Bron: gegevens aangeleverd door de vso-scholen.

Het perspectief van de vo-scholen

Bovenstaande instroomgegevens zijn gebaseerd op de data die is aangeleverd door de vso-scholen. We kunnen echter ook vanuit een ander perspectief naar de zij-instroom kijken, namelijk vanuit het perspectief van de vo-scholen binnen het samenwerkingsverband. Door gegevens op te vragen bij de vo-scholen krijgen we een beeld van alle leerlingen die binnen het samenwerkingsverband naar een vo-school gaan en worden doorverwezen naar een vso-school. In tegenstelling tot de gegevens vanuit de vso-scholen, geven de cijfers vanuit de vo-scholen dit óók een beeld van de leerlingen die naar een vo-school binnen het samenwerkingsverband naar school gaan, maar worden doorverwezen naar een vso-school buiten het samenwerkingsverband.

De twaalf vo-scholen binnen het samenwerkingsverband hebben in 2022-2023 gezamenlijk 38 leerlingen doorverwezen naar het vso.⁴ Deze leerlingen zijn niet allemaal doorverwezen naar een vso-school binnen het samenwerkingsverband: er is verwezen naar 9 verschillende vso-scholen. In Figuur 2.5 is te zien naar welke vso-scholen deze leerlingen zijn doorverwezen. Zo'n 34 procent van de leerlingen is doorverwezen naar een vso-school *binnen* het samenwerkingsverband. Andere vso-scholen waar relatief veel leerlingen naar zijn doorverwezen zijn het Zuiderbos College en Park Neerbosch. Deze scholen bieden allebei onderwijs aan op havo niveau, en daarbij biedt Zuiderbos onderwijs voor leerlingen met psychiatrische problematiek. Beide scholen bieden dan ook onderwijs aan voor leerlingen met een bepaald intelligentieniveau en ondersteuningsbehoefte waar de vso-scholen binnen het samenwerkingsverband mogelijk niet volledig aan voldoen.

Figuur 2.5 - Doorverwijzingen vanuit het vo naar het vso

Bron: gegevens aangeleverd door de vo-scholen.

Alle vo-scholen binnen het samenwerkingsverband hebben ten minste één leerling doorverwezen naar het vso. Dit varieert tussen de scholen van één tot zeven leerlingen. Omgerekend naar het

⁴ Een van deze leerlingen heeft geen onderwijs gevolgd binnen het regulier vo, maar is door de vo-school doorverwezen naar het vso.

totale aantal leerlingen op de vo-school is tussen de 0,1 en 1,1 procent van de leerlingen doorverwezen naar het vso. Omdat we slechts gegevens over één schooljaar hebben, is het niet mogelijk om te concluderen of er scholen zijn die structureel meer leerlingen doorverwijzen dan andere scholen.

In Tabel 2.3 is te zien vanuit welk onderwijstype de leerlingen zijn doorverwezen. Uit de gesprekken met de vso-scholen blijkt dat men in de afgelopen jaren een toename van verwijzingen van leerlingen met havo/vwo niveau ziet. Omdat dit onderzoek een nulmeting betreft, zijn er nog geen gegevens beschikbaar waarmee dit kwantitatief inzichtelijk kan worden gemaakt.

Tabel 2.3 - Onderwijstype doorverwijzingen vo naar vso.

Herkomst onderwijstype	Aantal
Praktijkonderwijs	3
Basisberoepsgerichte leerweg (vmbo-b)	7
Kadergerichte leerweg (vmbo-k)	4
Gemengde leerweg (vmbo-g)	-
Theoretische leerweg (vmbo-t/mavo)	10
Mavo/havo	1
Havo/vwo	12
Totaal aantal	37

Bron: gegevens aangeleverd door de vo-scholen.

2.3 Aantal verstrekte toelaatbaarheidsverklaringen (tlv's)

Tot slot kijken we naar het aantal (nieuw) verstrekte TLV's door het samenwerkingsverband in 2022-2023. Ten opzichte van de door de scholen aangeleverde cijfers geeft het aantal verstrekte TLV's een compleet beeld van de vso-plaatsen voor wie het swv moet betalen (ongeacht of de leerling ook binnen de regio naar het vso gaat).

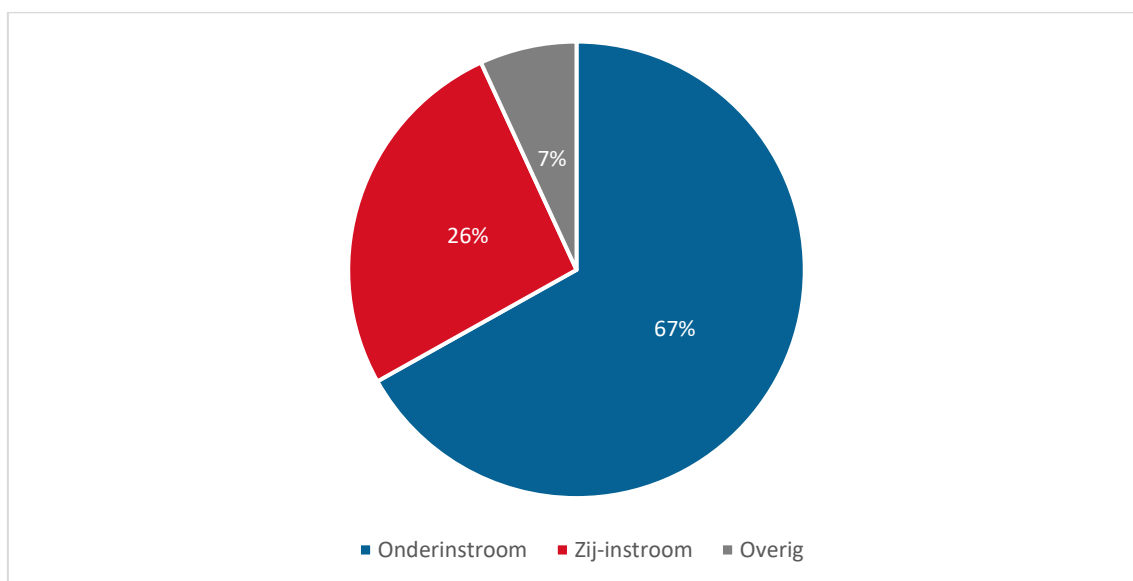
In het schooljaar 2022-2023 zijn er 160 (nieuwe) tlv's afgegeven voor leerlingen die naar het vso gaan. In Tabel 2.4 is te zien vanuit welk onderwijstype de leerlingen een tlv hebben gekregen. In Figuur 2.6 is dit geclusterd naar onder- en zij-instroom.

Tabel 2.4 - Herkomsttype onderwijs afgegeven tlv's

Onderwijstype	Aantal
Basisonderwijs (bao)	15
Speciaal basisonderwijs (sbo)	19
Speciaal onderwijs (so)	73
Voortgezet onderwijs (vo)	42
Overig (o.a. geen voorgaande school of einde residentiële plaatsing)	11
Totaal nieuwe TLV's	160

Bron: DocuWare.

Figuur 2.6 - Verdeling onderinstroom en zij-instroom afgegeven tlv's

Bron: DocuWare.

2.5 Problematiek

In het format is aan de vo- en de vso-scholen gevraagd om hun leerlingenpopulatie te typeren naar soort problematiek. De vo-scholen geven aan dat de helft van de leerlingen die zij hebben doorverwezen met name internaliserende problematiek hebben. Ongeveer een derde van de leerlingen heeft externaliserende problematiek. De rest van de leerlingen heeft beide, of beide niet. De vso-scholen hebben niet allemaal aangegeven welk soort problematiek de leerlingen op hun scholen hebben. Uit de gesprekken blijkt de problematiek dan ook moeilijk te vatten zijn in een categorie als internaliserend of externaliserend, omdat de problematiek daarvoor te gevarieerd is.

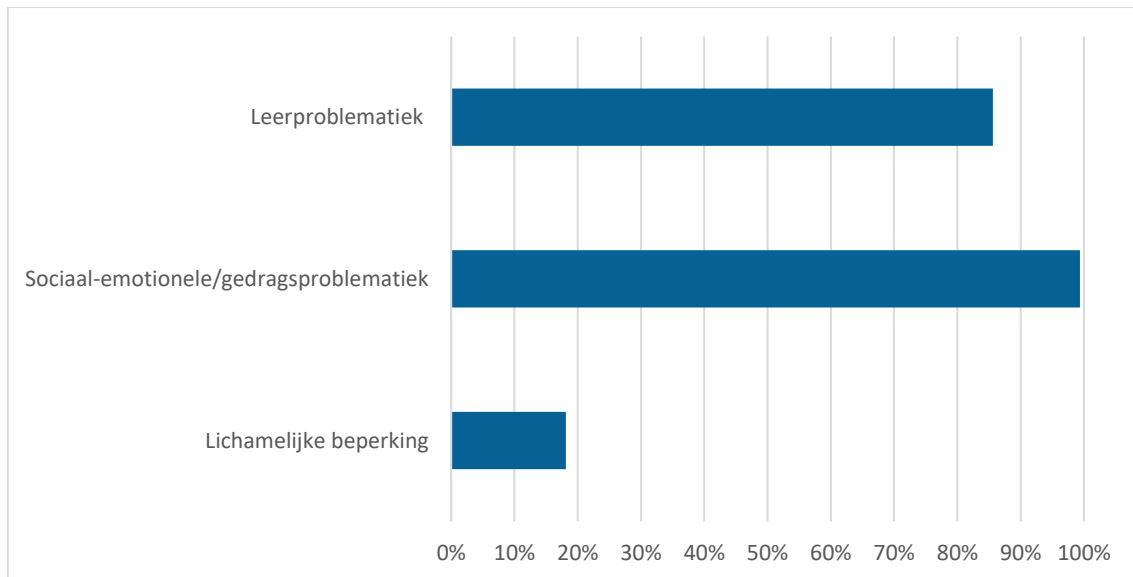
Om toch meer inzicht te krijgen in het soort problematiek van de vso-leerlingen, is er gekeken naar de tlv-aanvragen. Hierin staat aangegeven welke problematiek er speelt bij een leerling. Er wordt onderscheid gemaakt tussen drie categorieën van problematiek:

- Leerproblematiek
 - Planning/studievaardigheden
 - Taal/dyslexie
 - Rekenen/dyscalculie
 - Overig
- Sociaal-emotionele/gedragsproblematiek
 - Sociale vaardigheden
 - (Faal)angst
 - Weerbaarheid
 - Thuissituatie
 - Reguleren emoties/gedrag
 - Overig

- Lichamelijke beperking
 - (Chronische) ziekte
 - Motorische problematiek
 - Slechthorendheid
 - Slechthorendheid
 - Overig

Zoals benoemd zijn er in het schooljaar 2022-2023 160 nieuwe tlv's afgegeven voor leerlingen die naar het vso gaan. In Figuur 2.7 is te zien welke problematiek de leerlingen hebben. Hieruit blijkt dat vrijwel alle leerlingen sociaal-emotionele- of gedragsproblematiek hebben. Bij het overgrote deel (86%) is ook sprake van leerproblematiek.

Figuur 2.7 - Problematiek leerlingen met tlv

Bron: DocuWare.

Ruim zeventig procent van de leerlingen met leerproblematiek heeft problemen met planning en/of studievaardigheden. Andere problematiek rondom taal en dyslexie en rekenen en dyscalculie komt minder voor. Op deze gebieden ervaart respectievelijk een kwart en vijf procent van de leerlingen problematiek.

Wanneer we wat dieper ingaan op de leerlingen met sociaal-emotionele gedragsproblematiek, zien we dat zo'n zeventig procent van deze leerlingen problemen heeft met sociale vaardigheden en het reguleren van emoties en/of gedrag, circa zestig procent met weerbaarheid en ongeveer een kwart met (faal)angst en een even grote groep met problemen in de thuissituatie. Bijna alle leerlingen (95%) hebben problematiek op ten minste twee van de genoemde gebieden binnen sociaal-emotionele gedragsproblematiek.

Van de leerlingen met een lichamelijke beperking heeft zo'n twintig procent een chronische ziekte en eveneens twintig procent motorische problematiek. Ruim tien procent van de leerlingen met een lichamelijke beperking is slechthorend of slechthorend.

3. Voorgaande schoolloopbaan

In de voorgaande paragrafen staat beschreven hoeveel leerlingen in het vso zitten binnen het samenwerkingsverband en waar deze leerlingen vandaan komen. Wat hierin echter mist is de voorgaande schoolloopbaan van de vso-leerlingen: welke ondersteuning hebben de leerlingen gekregen voordat ze op een vso-school terecht kwamen? Hierin is een onderscheid te maken tussen leerlingen die vanuit het regulier onderwijs instromen op het vso (paragraaf 3.1) en leerlingen die vanuit het speciaal onderwijs instromen op het vso (paragraaf 3.2).

3.1 Schoolloopbanen van vso-instromers uit het regulier onderwijs

De voorgaande schoolloopbanen van leerlingen die vanuit het regulier onderwijs instromen in het vso kunnen we op dit moment alleen baseren op de *ervaringen* van vso-scholen. Cijfers of (management)informatie – bijvoorbeeld over ingezette begeleiding of deelname aan aparte klassen in het vo – is momenteel nog niet van (alle) vo-scholen beschikbaar. Dit type informatie wordt nog niet bijgehouden, of is niet geregistreerd op een manier waarop deze gegevens (gemakkelijk) toegankelijk gemaakt kunnen worden. Daarnaast is er in dit onderzoek niet gesproken met betrokkenen vanuit het primair en regulier voortgezet onderwijs over hun ervaringen.

In de ervaring van de vso-scholen vormen leerlingen die vanuit het regulier onderwijs instromen op het vso over het algemeen een zwaardere doelgroep dan de leerlingen die in/doorstromen vanuit het speciaal onderwijs. Hierbij is een onderscheid te maken tussen leerlingen die instromen vanuit het regulier basisonderwijs en instroom vanuit het regulier voortgezet onderwijs.

Instroom vanuit het regulier basisonderwijs

De ervaring van vso-scholen is dat leerlingen die instromen vanuit het regulier basisonderwijs over het algemeen een sterke begeleidingsstructuur gewend zijn, die speciaal voor hen is opgezet binnen het regulier onderwijs. Er wordt door het primair onderwijs geprobeerd om de leerling zo lang mogelijk en zo goed mogelijk binnen de eigen school te begeleiden en ondersteunen. Volgens de vso-scholen kan deze ondersteuning en beschermde omgeving niet in dezelfde mate ook door het reguliere vo worden geboden, met als gevolg dat er een tlv vso voor de leerling wordt aangevraagd. Volgens de vso-scholen matcht (echter ook) de omgeving van de vso-scholen vaak niet met dat wat de leerling gewend was in het po. De leerling moet wennen aan de manier van lesgeven en begeleiden op de vso-scholen. Het kost volgens de vso-scholen veel tijd om de leerlingen te laten wennen. Daarbij is het wel van belang om te benoemen dat ook de overstap van regulier po naar regulier vo voor veel leerlingen groot is en dat ook zij moeten wennen aan het onderwijs in het voortgezet onderwijs.

Instream vanuit het regulier voortgezet onderwijs

Uit de gegevens die zijn aangeleverd door de vo-scholen blijkt dat ongeveer een derde van de leerlingen die zijn doorverwezen naar het vso deze overstap maken vanuit de bovenbouw (vanaf schooljaar 3).⁵ Onduidelijk is welke ondersteuning en begeleiding leerlingen binnen het regulier vo hebben gekregen (zie eerdere opmerking over registratie) voordat zij uiteindelijk zijn doorverwezen naar het vso. Vanuit het vso wordt ervaren dat leerlingen op het moment dat zij instromen vaak al zijn overvraagd op hun eerdere school. Problematiek is vaak al verergerd en dit vergroot volgens de vso-scholen de kans dat leerlingen moeilijker of zelfs niet meer handhaafbaar zijn in een klassensetting. Onbekend is hoe de ondersteuning van naar het vso doorverwezen leerlingen op het regulier vo eruit heeft gezien.

Alternatieve uitstroom vanuit het regulier vo

Voor de groep leerlingen die vanwege hun ondersteuningsbehoefte niet op regulier onderwijs kunnen blijven, worden naast uitstroom naar het vso ook andere alternatieven gezocht – passend bij de leerling en zijn of haar mogelijkheden en voorkeuren. Het gaat dan bijvoorbeeld om leerlingen die direct vanuit het vo doorstromen naar arbeid, naar dagbesteding of om leerlingen die een zorgtraject in gaan. Vanuit de vo-scholen binnen het samenwerkingsverband gaat het om respectievelijk 16, 1 en 10 leerlingen in 2022-2023.

Daarnaast zijn er leerlingen die geen diploma behalen in het voortgezet onderwijs, maar ongediplomeerd uitstromen naar het mbo. Dit betrof in het schooljaar 2022-2023 36 leerlingen, waarvan ruim zeventig procent uitstroomde naar een entree-opleiding (ongediplomeerde vmbo'ers) en deels ook naar mbo-2/3/4 (m.n. vanuit havo 3/4/5).

Tevens zijn er leerlingen voor wie binnen het regulier vo een 'alternatief' traject wordt ingezet. Het betreft primair leerlingen die een leerwerktraject volgen (27 leerlingen), met name bij het Hooghuis Zuidwest en het Udens College vmbo. Ook is er sprake van uitstroom van leerlingen naar het praktijkonderwijs (minimaal 4 leerlingen⁶). Zowel leerwerktrajecten als praktijkonderwijs zijn volwaardige leerroutes binnen het regulier voortgezet onderwijs die leiden tot een diploma (voor leerlingen met een leerwerktraject een vmbo-b diploma en in het geval van praktijkonderwijs een schooldiploma). Desondanks worden deze trajecten door een aantal vo-scholen wel benoemd als 'alternatieve' (en passende) route voor bepaalde leerlingen waarvoor het 'reguliere' vmbo-b programma niet passend is.

Ten slotte zijn er leerlingen die helemaal niet naar school gaan: thuiszitters. Binnen het samenwerkingsverband vo 30 06 zijn er drie soorten thuiszitters:

- Geen schoolgang;
- Ingroeiers;
- Teruggekeerd naar regulier onderwijs.

Binnen de vo-scholen zijn dit er respectievelijk 39, 36 en 15.⁷

5 Er is in dit onderzoek uitgegaan van de verdeling onderbouw (leerjaar 1 en 2) en de bovenbouw (de overige leerjaren) om de gegevens van de verschillende scholen samen te kunnen voegen.

6 Door één school zijn deze aantallen niet ingevuld, terwijl wel duidelijk is dát er sprake is van uitstroom naar praktijkonderwijs.

7 Een van de vo-scholen heeft geen goede registratie van het aantal thuiszitters, dus de werkelijke aantallen kunnen licht afwijken van de genoemde aantallen.

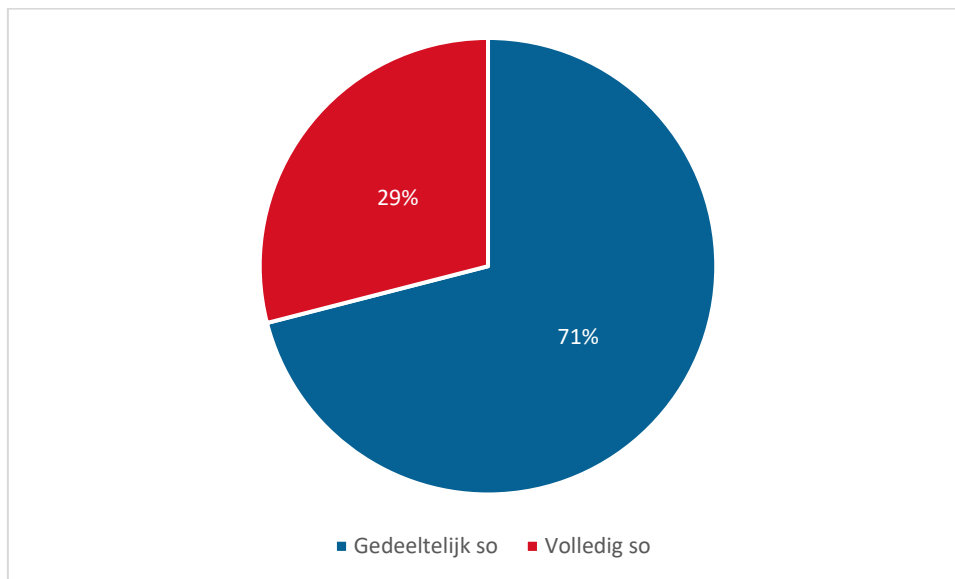
3.2 Schoolloopbanen van vso-instromers uit het speciaal onderwijs

Vso-scholen ervaren dat instroom vanuit het speciaal onderwijs over het algemeen soepeler verloopt. De leerlingen zijn al gewend aan de manier van werken in het speciaal onderwijs. Omdat veel leerlingen intern doorstromen binnen hetzelfde schoolbestuur kennen de leerlingen vaak ook de manier van werken van de specifieke school of het specifieke schoolbestuur al.

Hierbij is het volgens de vso-scholen echter wel van belang op welk moment de leerling is ingestroomd in het speciaal onderwijs (so). Leerlingen die pas relatief laat (in groep 7 of groep 8) instromen in het so lopen volgens de vso-scholen vaak tegen dezelfde problematiek aan als leerlingen die laat instromen in het vso (d.w.z. problematiek al verergerd, moeilijk handhaafbaar in klassensetting). (Kwantitatieve) gegevens hierover zijn niet opgevraagd bij de scholen. Daardoor is er op dit moment geen zicht op bijvoorbeeld de omvang van deze groep in het vso. Wel zijn er gegevens beschikbaar vanuit het samenwerkingsverband over de voorgaande schoolloopbaan van de leerlingen die een tlv aanvragen, die een eerste beeld geven.

In 2022-2023 zijn er 73 tlv's afgegeven voor leerlingen die vanuit het speciaal onderwijs (so) zijn ingestroomd zijn in het vso. In Figuur 3.1 is te zien dat zo'n 70 procent van deze 73 leerlingen hun schoolloopbaan gedeeltelijk hebben doorgebracht in het speciaal (basis)onderwijs. De overige leerlingen hebben hun volledige schoolloopbaan doorgebracht in het speciaal onderwijs. Niet bekend is wannéér de leerlingen die hun schoolloopbaan gedeeltelijk in het so hebben doorgebracht zijn ingestroomd in het speciaal onderwijs. Om daar meer zicht op te krijgen is informatie vanuit het so nodig.

Figuur 3.1 - Schoolloopbaan instroom leerlingen vanuit het so

Bron: DocuWare.

4. Regionale leerlingstromen

In het vorige hoofdstuk is er een beeld geschetst van welke leerlingen instromen op de vso-scholen binnen het samenwerkingsverband. In het onderzoek is er daarnaast ook gekeken waar leerlingen vandaan komen: de regionale leerlingstromen. Dit zal eerst worden bekeken aan de hand van gegevens vanuit het samenwerkingsverband (paragraaf 4.1) en vervolgens aan de hand van gegevens vanuit de vso-scholen (paragraaf 4.2).

4.1 Perspectief vanuit het samenwerkingsverband

In totaal heeft het samenwerkingsverband 286 tlv's afgegeven voor het schooljaar 2022-2023. In dit hoofdstuk wordt er alleen gekeken naar de nieuwe tlv's (160) en worden de verlengingen (126) buiten beschouwing gelaten.

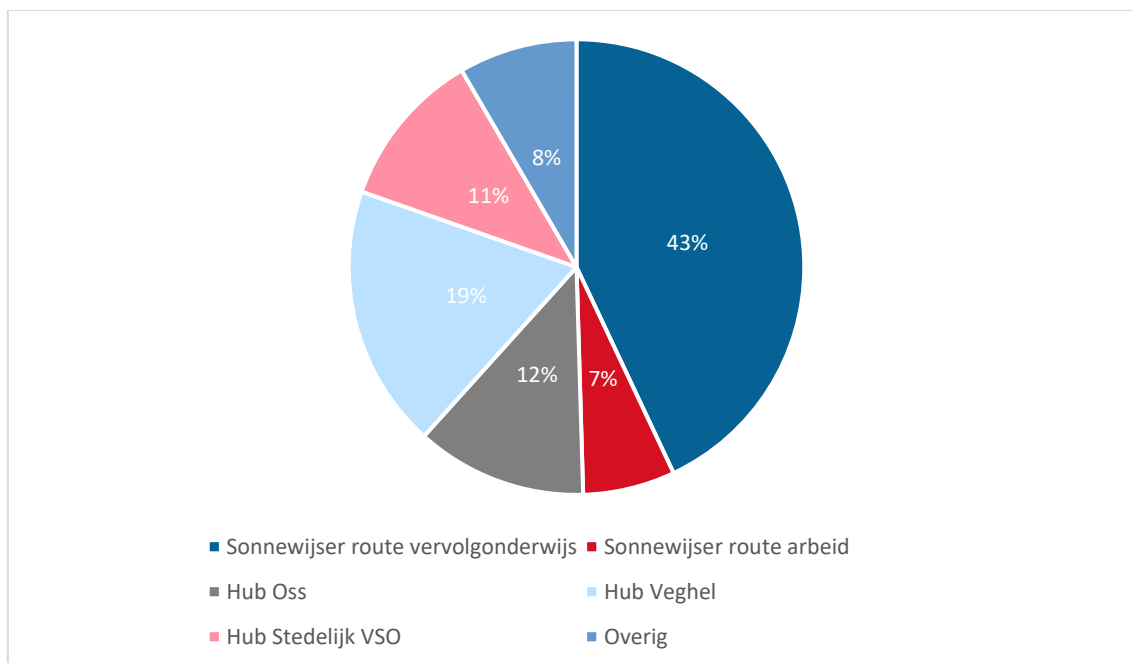
Het samenwerkingsverband geeft tlv's af voor leerlingen op het primair onderwijs die woonachtig zijn binnen het samenwerkingsverband en voor leerlingen op het voortgezet onderwijs die naar school gaan op een vo-school binnen het samenwerkingsverband. Omdat voor beide groepen leerlingen een ander principe leidend is voor de bekostiging, wordt deze paragraaf opgesplitst in twee delen: primair onderwijs (woonplaatsprincipe) en voortgezet onderwijs (schoolplaatsprincipe).

Primair onderwijs

Voor leerlingen voor wie vanuit het primair onderwijs een tlv vso wordt aangevraagd is de woongemeente bepalend voor bij welk samenwerkingsverband de tlv moet worden aangevraagd. Er zijn in 2022-2023 107 nieuwe tlv's vso afgegeven voor leerlingen uit het primair onderwijs.⁸ In Figuur 4.1 is te zien naar welke vso-scholen de leerlingen gaan. Tachtig procent van de leerlingen gaat naar een school binnen het samenwerkingsverband en twintig procent gaat naar een school buiten het samenwerkingsverband. Naast Hub Stedelijk VSO zijn er 7 andere scholen buiten het samenwerkingsverband waar de leerlingen naartoe gaan. Omdat dit gaat om hele kleine aantallen (1 of 2 leerlingen) zijn deze samengevoegd in de categorie 'overig'.

⁸ Ondanks het woonplaatsprincipe zijn er vier tlv's afgegeven voor leerlingen woonachtig in een gemeente buiten het samenwerkingsverband.

Figuur 4.1 - Vso-scholen van leerlingen met tlv die instromen vanuit het po

Bron: DocuWare.

De doelgroep waar de vso-school zich op richt, is waarschijnlijk een belangrijke reden om voor een vso-school buiten het samenwerkingsverband te kiezen. Zo gaan er bijvoorbeeld leerlingen naar een mytyschool buiten het samenwerkingsverband, omdat er binnen het samenwerkingsverband geen mytyschool is.

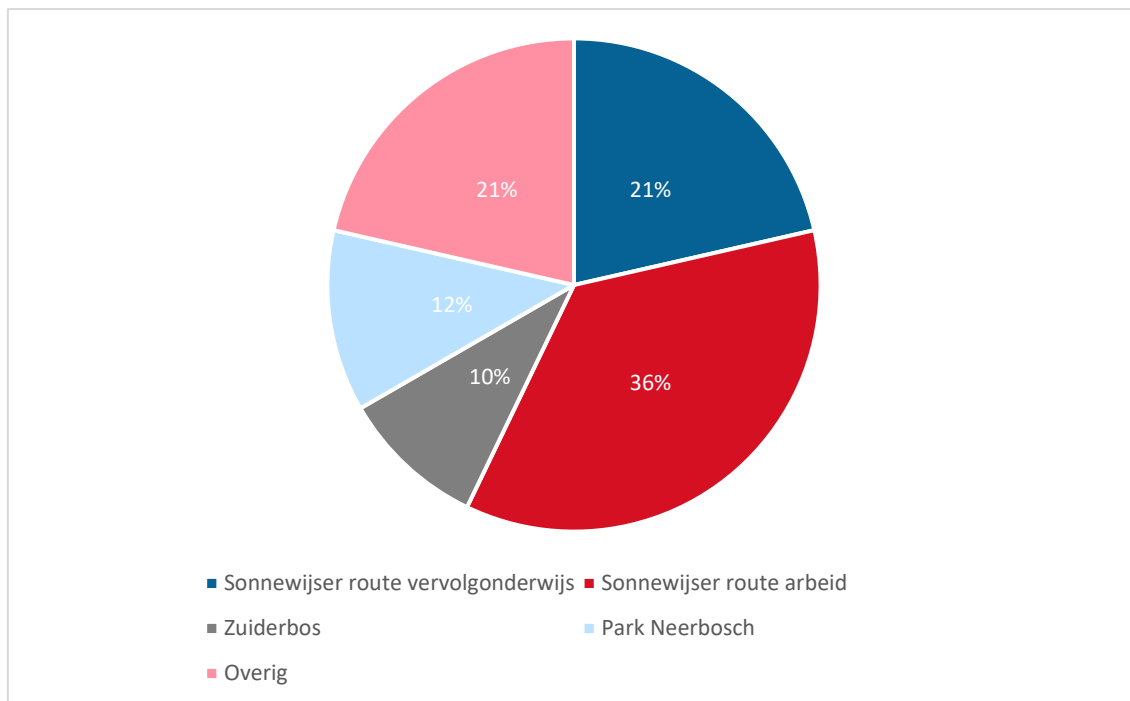
Een andere mogelijke reden dat leerlingen voor een vso-school buiten het samenwerkingsverband kiezen is volgens de geïnterviewden uit het vso het imago van een vso-school. Het imago van een school hangt deels samen met de mogelijke uitstroomprofielen van een school: sommige ouders hebben een sterke voorkeur voor een school met diplomagericht onderwijs. Volgens de geïnterviewden bepalen het imago van de school en de uitstroomprofielen dan ook voor een deel van de ouders hun keuze voor een vso-school. Om met meer zekerheid te kunnen zeggen waarom een deel van de leerlingen naar een school buiten het samenwerkingsverband gaat (in plaats van naar een school binnen het samenwerkingsverband) is echter verdiepend onderzoek nodig.

Voortgezet onderwijs

Voor leerlingen voor wie vanuit het voortgezet onderwijs een tlv vso wordt aangevraagd is de gemeente waarin de vo-school staat bepalend bij welk samenwerkingsverband een tlv moet worden aangevraagd. In totaal zijn er in 2022-2023 42 tlv's afgegeven voor leerlingen die vanuit het voortgezet onderwijs zijn ingestroomd in het vso. Zo'n zestig procent van de leerlingen gaat naar een vso-school binnen het samenwerkingsverband (de Sonnewijser)⁹, de rest gaat naar een school buiten het samenwerkingsverband (zie Figuur 4.2).

⁹ Bij HUB Oss en HUB Veghel is (in 2022-2023) geen sprake van zij-instromers vanuit het vo. Dat heeft te maken met de doelgroep die zij bedienen: de doelgroep van deze scholen heeft te maken met zware problematiek. Hun instroom is voornamelijk afkomstig vanuit het s(b)o.

Figuur 4.2 - Vso-scholen van leerlingen met tlv die instromen vanuit het vo

Bron: DocuWare.

Ook voor de leerlingen die vanuit het voortgezet onderwijs zijn ingestroomd op een vso-school is het niet met zekerheid te zeggen wat de reden is voor de keuze voor een vso-school buiten het samenwerkingsverband. Wel is er in de gesprekken ingegaan op de leerlingen die vanuit een vso-school binnen het samenwerkingsverband vo 30 06 naar een vso-school binnen een ander samenwerkingsverband gaan. Hieruit kwamen de volgende punten naar voren:

- Binnen het samenwerkingsverband is er geen vso-school die een volledig havo/vwo traject aanbiedt binnen het voortgezet speciaal onderwijs. Zo biedt de Sonnewijser vervolgonderwijs in de onderbouw havo aan. In de bovenbouw kan er gekozen worden voor een symbiosetraject bij (vo-school) Mondriaan, waarbij leerlingen de lessen volgen in het regulier onderwijs met extra ondersteuning vanuit de Sonnewijser, of voor het afmaken van de school op vmbo-t/havo niveau wanneer onderwijs binnen het regulier vo geen mogelijkheid is voor de leerling. Een deel van de leerlingen wil echter – volledig binnen het vso – havo kunnen volgen. Zij zijn daarvoor aangewezen op vso-scholen buiten het samenwerkingsverband. Gegevens van het samenwerkingsverband laten zien dat de helft van de leerlingen die naar een vso-school buiten de regio gaat havo of vwo niveau heeft. Deze leerlingen gaan dan ook met name naar vso-scholen die dit niveau specifiek aanbieden: Zuiderbos College, Park Neerbosch en De Berkenschutse.
- Zoals benoemd bij de instroom vanuit het primair onderwijs, hebben sommige scholen een beter imago dan andere scholen. Hoewel het imago van een school aan verandering onderhevig kan zijn, kan het van invloed zijn op de schoolkeuze. De Sonnewijser route

vervolgonderwijs heeft in 2023 het oordeel 'zeer zwak' gekregen van de onderwijsinspectie. De vso-scholen geven aan dat ouders dan toch eerder kiezen voor een school met een beter imago.

4.2 Perspectief van de vso-scholen

Ook bij de vso-scholen zijn gegevens opgevraagd over de woonplaats van de leerlingen die zijn ingestroomd. In het schooljaar 2022-2023 zijn er 161 leerlingen ingestroomd op de vier vso-scholen binnen het samenwerkingsverband. Deze leerlingen wonen zowel binnen het samenwerkingsverband (85%) als daarbuiten (15%). Instroom van leerlingen van buiten het samenwerkingsverband komt het meest voor bij de Sonnewijser scholen.

Naast de gegevens van de vier vso-scholen binnen het samenwerkingsverband, hebben we ook gegevens opgevraagd bij drie vso-scholen buiten het samenwerkingsverband: Park Neerbosch, Zuiderbos en Hub Stedelijk VSO. Op deze drie scholen zijn in schooljaar 2022-2023 gezamenlijk 17 leerlingen ingestroomd die woonachtig zijn binnen het samenwerkingsverband vo 30 06. Omdat de scholen de gegevens geaggregeerd aangeleverd hebben (per vraag), is het niet mogelijk om conclusies te trekken over kenmerken van leerlingen die zijn ingestroomd op deze vso-scholen.

5. Verbljfsduur en uitstroom

Naast de instroom van leerlingen op de vso-scholen, bepaalt ook de verbljfsduur van leerlingen op de vso-school en de uitstroom het deelnamepercentage. In dit gaan we daarom kort in op de verbljfsduur van leerlingen op de vso-scholen binnen het samenwerkingsverband en op de uitstroom(bestemmingen) van de leerlingen.

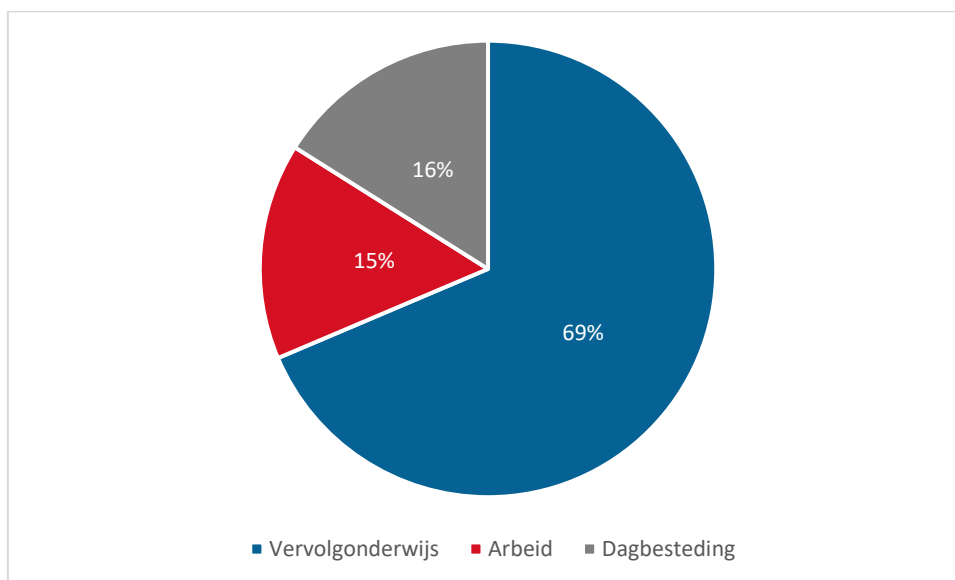
5.1 Verbljfsduur

Leerlingen verblijven gemiddeld 2,78 jaar op een vso-school voordat ze uitstromen. Dit is iets minder lang dan het landelijke gemiddelde van 2,85 jaar.¹⁰ In het onderzoek is ook bij de verschillende vso-scholen opgevraagd hoelang de verbljfsduur is van de vso-leerlingen voordat ze uitstromen. Deze gegevens waren echter niet bij alle scholen beschikbaar (of niet eenvoudig uit de leerlingenadministratie te halen). Bij de vso-scholen die hierover wel informatie hebben aangeleverd zien we wel dat er sprake is van een grote mate van spreiding.

5.2 Uitstroom

Voor leerlingen op het vso zijn er drie mogelijke uitstroombestemmingen: vervolgonderwijs, arbeid en dagbesteding. In dit hoofdstuk wordt er gekeken waar leerlingen die in het schooljaar 2022-2023 zijn uitgestroomd naartoe uitgestroomd zijn. In totaal zijn er dit schooljaar 140 leerlingen uitgestroomd vanuit de vier vso-scholen binnen het samenwerkingsverband.¹¹

Figuur 5.1 – Uitstroombestemmingen schooljaar 2022-2023

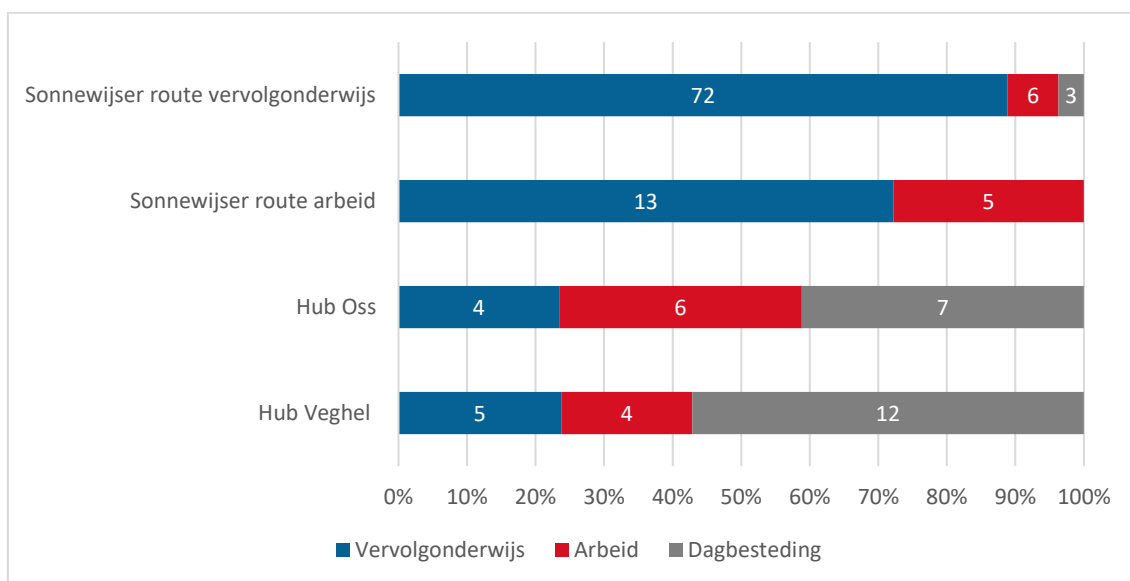
Bron: gegevens aangeleverd door de vso-scholen.

¹⁰ Bron: samenwerkingsverbandenopdekaart.nl

¹¹ Voor drie van de leerlingen die zijn uitgestroomd vanuit de Sonnewijser route vervolgonderwijs is het onduidelijk wat hun uitstroombestemming is.

Bovenstaande figuur laat zien dat het grootste deel van de leerlingen die in 2022-2023 zijn uitgestroomd (94 leerlingen), uitstroomde naar vervolgonderwijs. In totaal 21 leerlingen zijn vanuit de vier vso-scholen binnen het samenwerkingsverband uitgestroomd naar arbeid. Dit kan zowel uitstroom naar reguliere arbeid als uitstroom naar beschermt werk zijn. Een ongeveer even grote groep leerlingen (22 leerlingen) zijn uitgestroomd naar dagbesteding. Voor zowel de uitstroom naar arbeid als dagbesteding geldt dat vso-scholen de soort uitstroom niet registreren op een manier waarop deze gemakkelijk uit het systeem te halen is. Daarom is het niet mogelijk om een meer gedetailleerd beeld geven van het soort arbeid of dagbesteding waar de leerlingen naar zijn uitgestroomd.

Figuur 5.2 – Uitstroombestemmingen schooljaar 2022-2023 per vso-school

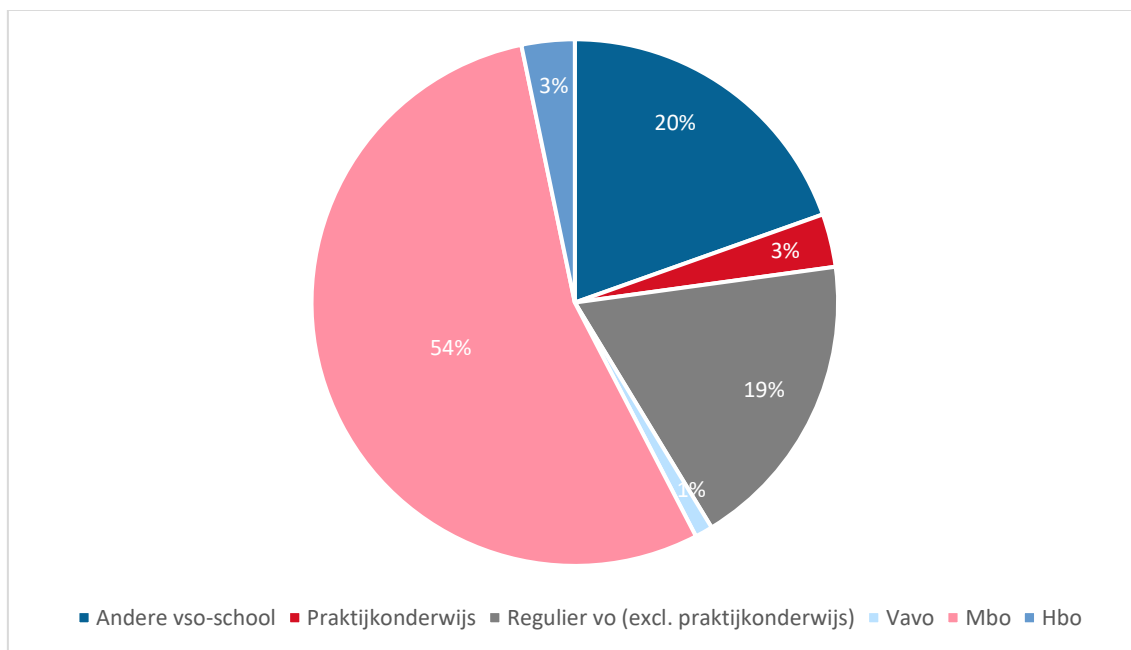
Bron: gegevens aangeleverd door de vso-scholen.

Figuur 5.2 laat de uitstroombestemmingen van de leerlingen in schooljaar 2022-2023 per vso-school zien. De meeste uitstroom naar vervolgonderwijs vindt plaats op de Sonnewijser scholen. Opvallend is dat er vanuit de Sonnewijser route arbeid het grootste deel van de leerlingen uitstroomt naar vervolgonderwijs. Mogelijk is dit omdat de Sonnewijser route arbeid intern een Entree opleiding aanbiedt, waarna de leerlingen kunnen uitstromen naar een mbo niveau 2 opleiding.

Uitstroom naar vervolgonderwijs

Zoals gezegd stroomt het grootste deel van de vso-leerlingen uit naar vervolgonderwijs (94 leerlingen); het betreft circa twee derde van alle uitstromers. In Figuur 5.2 is te zien waar de leerlingen naartoe zijn uitgestroomd.

Figuur 5.2 - Uitstroom naar vervolgonderwijs (2022-2023)

Bron: gegevens aangeleverd door de vo-scholen.

Doorstroom naar een andere vso-school

Twintig procent van de leerlingen op de vso-scholen stroomde uit naar een andere vso-school. Het grootste deel hiervan stroomde uit van de Sonnewijser vervolgonderwijs. Mogelijk zijn deze leerlingen doorgestroomd naar de andere route binnen dit schoolbestuur: Sonnewijser route arbeid. In dit onderzoek is hier echter niet naar gevraagd. Een volgende meting kan hier meer inzicht in geven.

Doorstroom naar regulier vo

Voor sommige leerlingen op vso-scholen is het mogelijk om door of terug te stromen naar het regulier voortgezet onderwijs. In schooljaar 2022-2023 stroomden zeventien leerlingen uit vanuit de vso-scholen binnen het samenwerkingsverband naar het regulier vo. Deze leerlingen zaten allemaal op de Sonnewijser route vervolgonderwijs. Nog eens drie leerlingen stroomden uit richting praktijkonderwijs, vanuit de Hub Veghel.

Landelijk stroomt zeven procent van alle uitstromers uit het vso door naar het regulier vo¹² Vanuit de vso-scholen in het samenwerkingsverband gaat het om zestien procent in 2022-2023.¹³

Op verschillende manieren worden leerlingen voorbereid op uitstroom naar regulier vo:

- Een symbiosetraject met Hooghuis locatie Mondriaan en de Sonnewijser route vervolgonderwijs. Hierbij volgen leerlingen vanuit de Sonnewijser onderwijs in het regulier vo bij het Hooghuis locatie Mondriaan. Het doel van dit traject is om leerlingen steeds

¹² Bron: CBS Statline, cijfers 2021-2022. Het gaat hier om alle uitstromers uit het vso, doorstromers naar andere vso-scholen tellen hierin niet mee.

¹³ Namelijk: 20 uitstromers naar regulier vo/pro op een totaal van 122 uitstromers (= exclusief doorstroom naar ander vso). Niet duidelijk is in hoeverre leerlingen die vanuit de Sonnewijser route vervolgonderwijs zijn uitgestroomd naar havo (symbiosetraject; 9 leerlingen) nog een tlv hebben.

meer in het reguliere onderwijs mee te laten draaien, om uiteindelijk volledig zonder tlv verder te gaan.

- Doorstroamlunches. Er worden doorstroamlunches georganiseerd waarbij het samenwerkingsverband, vo- en vso-scholen samenkomen. Tijdens deze doorstroamlunches worden leerlingen besproken die mogelijk zouden kunnen instromen in het regulier vo en wordt gekeken welke reguliere vo-school dan passend zou zijn.

Het symbiosetraject met Hooghuis locatie Mondriaan is voor leerlingen op havo niveau. De ervaring van de Sonnewijser is dat – los van het soort traject – leerlingen met een hoger intelligentieniveau eerder/gemakkelijker terugstromen naar het regulier vo dan leerlingen met een lager intelligentieniveau. Daarnaast zouden leerlingen met internaliserende problematiek eerder terugstromen naar het regulier vo dan leerlingen met externaliserende problematiek. Volgens de vso-scholen komt dit omdat vo-scholen zich meer toegerust voelen om om te gaan met internaliserende problematiek dan met externaliserende problematiek. De vso-school ervaart het symbiosetraject als succesvol.

Zoals gezegd zijn ook enkele leerlingen in 2022-2023 uitgestroomd naar het praktijkonderwijs. Met name leerlingen die voldoende zelfredzaam zijn hebben het meeste baat is bij deze vorm van onderwijs. Volgens de vso-scholen zijn er mogelijkheden om de samenwerking tussen het vso en het praktijkonderwijs te versterken, bijvoorbeeld door leerlingen vanuit het vso praktijklessen te laten volgen binnen de pro-scholen.

Doorstroom naar het mbo

Meer dan de helft van de leerlingen is uitgestroomd naar het mbo. In dit onderzoek is niet gekeken naar welk mbo-niveau leerlingen zijn uitgestroomd. Voor een volgende meting is het interessant om de verschillende niveaus uit te splitsen om zo een beter beeld te krijgen van waar de leerlingen naartoe uitstromen.

6. Conclusie en aanbevelingen

Binnen het samenwerkingsverband vo 30 06 is er sprake van een bovengemiddeld hoog percentage leerlingen in het vso. De regio heeft daarom behoefte aan een analyse van de leerlingaantallen en -stromen in de regio.

In dit onderzoek is cijfermatig gekeken naar:

1. Leerlingaantallen en instroom
2. (Boven)regionale leerlingstromen
3. Verblijfsduur en uitstroom
4. Het aanbod van de vso-scholen

Om bovenstaande in beeld te brengen is er gebruik gemaakt van openbare data. Daarnaast zijn er gegevens opgevraagd bij de vier vso-scholen en twaalf vo-scholen binnen het samenwerkingsverband, drie vso-scholen buiten het samenwerkingsverband en bij het samenwerkingsverband zelf. Ten slotte zijn er gesprekken gevoerd met de vier vso-scholen binnen het samenwerkingsverband en twee scholen buiten het samenwerkingsverband, om dieper in te gaan op de aangeleverde cijfers rondom de genoemde onderwerpen en het aanbod van de vso-scholen. Hieronder volgen de belangrijkste conclusies, gevolgd door aanbevelingen voor een vervolgmeting.

Dit rapport betreft een nulmeting, waarmee een eerste (overkoepelend) beeld wordt gegeven van leerlingaantallen en -stromen. Het is het doel om de komende jaren te blijven monitoren, zodat ook ontwikkelingen (kwantitatief en kwalitatief) zichtbaar worden.

6.1 Conclusies

Leerlingaantallen en instroom

- Het aantal vso-leerlingen binnen het samenwerkingsverband (2022) is sinds de invoering van passend onderwijs in 2014 toegenomen met 16 procent. Na een piek in 2020, neemt het aantal en percentage vso-leerlingen in de regio wel weer, tot 533 leerlingen in 2022. In vergelijking met de landelijke situatie heeft het samenwerkingsverband te maken met een (ver) bovengemiddeld deelnamepercentage vso-leerlingen.
- Er is ook specifiek gekeken naar de *instroom* in het vso. In schooljaar 2022-2023 zijn er 161 leerlingen ingestroomd op de vier vso-scholen binnen het samenwerkingsverband, waarvan 63 procent bestond uit onderinstroom en 37 procent bestond uit zij-instroom. Deze verhouding tussen onder- en zij-instroom is vergelijkbaar met de landelijke instroom in het vso.
- De vso-scholen ervaren het verloop van de voorgaande schoolloopbaan als van grote invloed op hóe leerlingen binnenkomen op het vso. Dit betreft met name verschillen tussen leerlingen die instromen vanuit het regulier onderwijs en leerlingen die instromen vanuit het speciaal onderwijs (so). De vso-scholen geven aan dat leerlingen die instromen vanuit het regulier basisonderwijs erg moeten wennen aan de manier van werken op het vso en dat leerlingen die instromen vanuit het regulier voortgezet onderwijs veelal overvraagd zijn op het regulier vo, waardoor deze leerlingen relatief veel moeite hebben

met het volgen van onderwijs (in een klassikale setting) op het vso. Leerlingen die instromen vanuit het so zijn daarentegen vaak al gewend aan de manier van begeleiden binnen het vso en hebben minder moeite om zich aan te passen aan de nieuwe (vso-) school.

(Boven)regionale leerlingstromen

- Er zijn in het schooljaar 2022-2023 107 *nieuwe* tlv's afgegeven door het samenwerkingsverband voor leerlingen die instroomden vanuit het primair onderwijs. Van deze leerlingen ging tachtig procent naar een school binnen het samenwerkingsverband. De leerlingen die buiten het samenwerkingsverband naar het vso gaan, stromen in bij verschillende vso-scholen, waarvan de meesten bij Hub Stedelijk VSO.
- Er zijn daarnaast 42 tlv's afgegeven door het samenwerkingsverband voor leerlingen die instroomden vanuit het voortgezet onderwijs. Van deze leerlingen gaat zo'n zestig procent naar een vso-school binnen het samenwerkingsverband (de Sonnewijser). De meeste leerlingen die naar een school buiten het samenwerkingsverband gaan, gaan naar Zuiderbos College in Vught of naar Park Neerbosch.
- Naast de doelgroep waar de school zich op richt, lijkt ook het imago van de school een rol te spelen in de keuze voor een vso-school.

Verblijfsduur en uitstroom

- Leerlingen verblijven gemiddeld 2,78 jaar op een vso-school voordat ze uitstromen. Dit is vergelijkbaar met de gemiddelde landelijke verblijfsduur.
- Van de leerlingen die uitstromen, stroomt ruim twee derde uit naar een andere school (inclusief uitstroom naar ander vso), waarvan het grootste deel naar regulier (vervolg)onderwijs. De rest van de leerlingen stroomt ofwel door naar arbeid ofwel door naar dagbesteding. Tussen de scholen zit veel verschil in uitstroombestemming, dit hangt samen met hun specifieke doelgroep. Een aantal vso-scholen richt zich op vervolgonderwijs en heeft als doel om leerlingen door te laten stromen naar het mbo of hbo, of naar het regulier voortgezet onderwijs.
- Binnen de vso-scholen in het samenwerkingsverband vindt doorstroom of terugstroom naar het regulier vo plaats vanuit de Sonnewijser route vervolgonderwijs. Zij hebben een symbiosetraject met het Hooghuis locatie Mondriaan, waarbij leerlingen vanuit de Sonnewijser onderwijs volgen op het regulier onderwijs, met extra ondersteuning vanuit de Sonnewijser. De vso-school geeft aan dat het met name gaat om leerlingen met een relatief hoog intelligentieniveau (havo), met internaliserende problematiek.
- De vso-scholen buiten het samenwerkingsverband die zijn gesproken ervaren dat leerlingen te laat instromen in het vso om nog terug te kunnen stromen naar het regulier vo. Wel richten deze scholen zich op uitstroom naar vervolgonderwijs in de vorm van het mbo of hbo.

Het aanbod van de vso-scholen

- De vso-scholen in het samenwerkingsverband richten zich ieder op een eigen doelgroep. De Hub scholen zijn met name gericht op leerlingen met een algehele ontwikkelingsachterstand, vaak met een laag intelligentieniveau maar relatief minder zware gedragsproblematiek, terwijl de Sonnewijser scholen over het algemeen leerlingen met een (relatief) hoger intelligentieniveau, en zwaardere gedragsproblematiek bedienen.

- We concluderen op basis van de gesprekken, en de instroom- en uitstroomgegevens van de verschillende vso-scholen dat er een aantal 'witte vlekken' in het aanbod binnen het samenwerkingsverband zijn:
 - Aanbod voor leerlingen met een laag intelligentieniveau/grote ontwikkelingsachterstand in combinatie met zware gedragsproblematiek;
 - Aanbod voor leerlingen met een relatief hoog intelligentieniveau (havo/vwo) in combinatie met zware gedragsproblematiek;
 - Aanbod voor leerlingen die niet in een klassensetting, maar ook niet in de maatwerktrajecten binnen de vso-scholen kunnen functioneren. Dit zijn leerlingen waarbij volgens de vso-scholen een zorgtraject voorliggend is, terwijl de gemeente het belang van onderwijs voor deze leerlingen benadrukt.

6.2 Aanbevelingen

Aanbeveling: registratie met doel om voorgaande schoolloopbaan inzichtelijk te maken

Deze meting geeft relatief weinig inzicht in de voorgaande schoolloopbanen van leerlingen, anders dan het herkomsttype onderwijs. Omwille van de bevraginglast zijn vo-scholen hier niet naar gevraagd. Maar uit ervaringen van eerder onderzoek is ook bekend dat informatie waarmee de begeleiding/ondersteuning van leerlingen in kaart kan worden gebracht veelal niet als managementinformatie beschikbaar is: informatie over ingezette begeleiding wordt niet altijd structureel, noch eenduidig geregistreerd en bovendien vaak in de vorm van notities of memo's. Dat maakt het moeilijk en tijdrovend om zicht te krijgen op de inhoud en de intensiteit van de begeleiding die leerlingen voorafgaand aan instroom in het vso hebben gekregen, terwijl dit zicht helpend kan zijn om meer grip te krijgen op de instroom van leerlingen in het vso. Daarnaast kan dit zicht ook bijdragen om de ervaringen van het vso ten aanzien van hoe leerlingen het vso binnenkomen (problematiek verergerd, niet altijd meer in klassensetting functionerend) af te zetten tegen dat wat in het vo is ingezet met het doel om leerlingen voor het reguliere onderwijs te behouden. Daarmee wordt ook inzichtelijk welke leerlingen er door deze inzet wél binnen het reguliere vo behouden zijn gebleven.

Concreet zou het van meerwaarde zijn om na te gaan welke informatie ten aanzien van ingezette ondersteuning (activiteiten binnen basis, basis+, weer terug op koers, observatorium, time-out) er door de vo-scholen wel en niet wordt geregistreerd en in welke vorm, om van daaruit toe te werken naar een uniforme en eenduidige (en eenvoudige en werkbare) registratie binnen de bestaande leerlingvolgsystemen waarmee de (feitelijk) ingezette ondersteuning en begeleiding eenvoudig(er) in beeld kan worden gebracht.

Aanbeveling: registratie met doel om problematiek inzichtelijk te maken en aanbod door te ontwikkelen

Uit het onderzoek komt naar voren dat vso-scholen een verzwarende van de problematiek van hun leerlingpopulatie ervaren, met steeds meer en zwaardere problematiek, onder meer externaliserend en/of in de thuissituatie. Verschillende vso-scholen geven aan een goed/passend aanbod voor deze doelgroep te missen. De ervaringen van het vso zijn in dit onderzoek niet kwantificeerbaar te maken. Dat komt ook omdat scholen de problematiek van leerlingen verschillend (niet-eenduidig) vastleggen.¹⁴

Een uniforme wijze van registratie van deze problematiek door de vso-scholen (met informatie die makkelijk 'uit het systeem te halen is') zou kunnen helpen om de ervaringen 'hard' te maken,

¹⁴ Onbekend is in hoeverre informatie eenvoudig uit het (leerlingvolg)systeem te halen valt.

om van daaruit het gesprek in de regio te voeren (onderwijs, gemeenten) over wat er (aanvullend) nodig is voor deze doelgroep en hoe dat doorontwikkeld en georganiseerd zou kunnen worden. Aanvullend op bovenstaande zou nagedacht kunnen worden over de terminologie in het OPP. In het primair onderwijs is men recentelijk gaan werken met één uniform format voor het onderwijskundig rapport (OKR). Er zijn kansen om hier binnen het v(s)o in de regio op door te bouwen, door in het taalgebruik, terminologie en/of gehanteerde categorieën binnen het OPP aan te sluiten op de terminologie en categorieën uit het onderwijskundig rapport (OKR). Schoolloopbanen zijn op die manier eenvoudiger te volgen en het idee is ook dat scholen op deze manier sneller en beter zicht krijgen op de eerder ingezette ondersteuning.

Aanbeveling: creëer meer zicht op bovenregionale leerlingstromen met doel om leer- en ondersteuningsroutes binnen de regio door te ontwikkelen

In dit onderzoek is niet cijfermatig in beeld gebracht wat de reden is waarom een deel van de leerlingen die woonachtig zijn binnen het samenwerkingsverband naar een vso-school buiten het samenwerkingsverband gaan. In hoeverre gebeurt dat omdat het aanbod binnen de regio onvoldoende aansluit op de ondersteuningsvragen van de leerling (bv. symbiose niet passend bij leerling) of omdat het aanbod niet goed aansluit op de wensen van een leerling ten aanzien van uitstroom? Meer zicht op de achtergronden van deze stromen de regio uit, biedt aanknopingspunten om het gesprek in de regio te voeren over de wenselijkheid/noodzaak om het aanbod aan verschillende leer- en ondersteuningsroutes door te ontwikkelen – zowel binnen het vso in de regio, maar zeker ook binnen het regulier vo.

Concreet zou onderzocht kunnen worden wat de problematiek en ondersteuningsvragen zijn van de leerlingen die momenteel buiten de regio naar het vso gaan, welk aanbod (welke route) zij binnen deze vso-scholen volgen (en hoe dat afwijkt van het aanbod/de routes die de vso-scholen binnen de regio aanbieden), en wat volgens ouders en leerlingen zelf de belangrijkste redenen waren om voor een vso-school buiten de regio te kiezen.

Aanbeveling: creëer meer zicht op ingezette alternatieven voor plaatsing in het vso en op uitstroom(resultaten) en bestending van verschillende 'routes'

In dit onderzoek hebben we laten zien waar leerlingen vanuit het vso naar uitstromen, maar dit beeld is niet compleet. Zo is er bijvoorbeeld (nog) geen volledig zicht op de uitstroom richting het mbo (welke niveaus) en ook niet op het type werk (beschut of niet) en dagbesteding (arbeidsmatig, taakgericht, belevingsgericht). De schoolgidsen¹⁵ van de vso-scholen verschillen in de mate waarin zij hierover rapporteren en hoe recent deze informatie is. Ook over de bestending – lukt het jongeren die uitstromen om hun plek te behouden, zijn zij daar succesvol – verschilt de beschikbare informatie. Daarmee is het op dit moment niet goed duidelijk hoe succesvol jongeren zijn na uitstroom in het vso.

In dit onderzoek is ook kort aandacht besteed aan door vo-scholen ingezette 'alternatieven' voor plaatsing in het vso. Zo zien we dat er ook jongeren zijn die vanuit het vo uitstromen naar werk, dagbesteding of zorgtrajecten, zien we ook ongediplomeerde uitstroom naar het mbo en zien we de inzet van 'alternatieve' routes binnen het reguliere vo, zoals leerwerktrajecten. Nog onbekend is in hoeverre de doelgroep (leerlingenkenmerken, problematiek) overlap vertoont of juist verschilt met de problematiek en ondersteuningsvragen van jongeren die door worden verwezen naar het vso, waarom er is gekozen voor dit alternatief (was vso niet geschikt, of is jongere door vso geweigerd; ingezet als passende optie, of ingezet door gebrek aan betere alternatieven; ingezet

15 Of uit andere documentatie op de website

als overbrugging naar vervolgbestemming, of vanuit het afschuiven van verantwoordelijkheid, etc.) en wat het succes is van de inzet van deze trajecten, ook na uitstroom. Antwoord op deze vragen helpt om meer duidelijkheid te krijgen in welke routes voor welke jongeren passend en succesvol zijn, wat knelpunten zijn, in hoeverre deze routes een passend alternatief zouden kunnen zijn voor bepaalde jongeren die nu naar het vso worden verwezen, of wat er voor nodig is om ze een passend alternatief op plaatsing in het vso te laten zijn.

Ook binnen het vso zien we stromen van de ene vso-school naar de andere vso-school. Vanuit het doel om een doorgaande schoolloopbaan te realiseren is het wenselijk deze wisselingen te minimaliseren. Veel jongeren hebben eerder al diverse schoolwisselingen meegemaakt (bv. po-so, vo-vo-vso, etc.) en weer een wissel binnen het vso vormt mogelijk een (nieuwe) faalervaring. Het roept de vraag op in hoeverre deze wisseling binnen het vso te voorkomen was geweest en in welke mate en op welke manier de vso-school scherper kan zijn in de toelatingsprocedure (kritischer zijn in de toelating). Natuurlijk speelt hier ook het eerder genoemde punt van registratie door het vo een rol in, want voor het maken van een goede, kritische inschatting op de kans van slagen binnen de vso-school is goede informatie over de inzet en de opbrengsten van eerder ingezette ondersteuning voorwaardelijk.

Het is aan te bevelen op de hiervoor genoemde punten meer verdiepend onderzoek te doen: welke routes worden ingezet voor wie, in hoeverre zijn jongeren binnen deze routes succesvol – ook na uitstroom en hoe (en voor wie) kunnen bestaande routes worden doorontwikkeld om ze ook als succesvol alternatief in te kunnen zetten voor plaatsing in het vso?

Bijlage 1 – opgevraagde gegevens vso-scholen

- Schoolnaam
- BRIN nummer
- Cluster waarvoor de school onderwijs aanbiedt
- Soort problematiek leerlingen van de vso-school
- Problematiek en doelgroepen waarvoor de school onderwijs aanbiedt
- Bouw- en leerjaren op de vso-school
- Nieuw onderwijsaanbod in de afgelopen 5 jaar
- Toekomstig nieuw onderwijsaanbod
- Maximaal aantal plekken voor vso-leerlingen
- Eventuele veranderingen in het maximaal aantal plekken door nieuw onderwijsaanbod
- De woongemeenten van alle vso-leerlingen op de school in het schooljaar 2022-2023
- Herkomsttype onderwijs van alle vso-leerlingen op de school in het schooljaar 2022-2023
- Het uitstroomprofiel van alle vso-leerlingen op de school in het schooljaar 2022-2023
- Instroom in het schooljaar 2022-2023
- Herkomst onderwijstype instroom in het schooljaar 2022-2023
- Herkomstschool instroom in het schooljaar 2022-2023
- Woongemeente instroom in het schooljaar 2022-2023
- Geboortejaar instroom in het schooljaar 2022-2023
- Leerjaar instroom in het schooljaar 2022-2023
- Aantal schoolwisselingen voor de huidige vso school van de instroom in het schooljaar 2022-2023
- Uitstroom in het schooljaar 2022-2023
- Uitstroombestemmingen in het schooljaar 2022-2023
- Onderscheid uitstroom naar soorten (vervolg)onderwijs, arbeid en dagbesteding
- Andersoortige uitstroombestemmingen in het schooljaar 2022-2023
- Geboortejaar uitstroom in het schooljaar 2022-2023
- Verblijfsduur uitstroom in het schooljaar 2022-2023

Bijlage 2 – opgevraagde gegevens vo-scholen

- Schoolnaam
- BRIN nummer
- Aantal leerlingen dat een observatoriumtraject heeft doorlopen in het schooljaar 2022-2023
- Aantal leerlingen dat de school heeft doorverwezen naar het vso in het schooljaar 2022-2023
- Aantal leerlingen dat geen onderwijs heeft gevolgd op de vo-school, maar direct is doorverwezen door de vo-school naar het vso in het schooljaar 2022-2023
- Onderwijstype waar vanuit is doorverwezen naar het vso in het schooljaar 2022-2023
- Mate van op- en afstroom in de aanvraag voor het vso in het schooljaar 2022-2023
- Leerjaar van leerlingen die zijn doorverwezen naar het vso in schooljaar 2022-2023
- Soort problematiek van leerlingen die zijn doorverwezen naar het vso in schooljaar 2022-2023
- Overige uitstroombestemmingen leerlingen in het schooljaar 2022-2023
- Aantal thuiszitters in het schooljaar 2022-2023
- Aantal leerwerktrajecten in het schooljaar 2022-2023
- Aantal doorverwijzingen naar andere vo-scholen in het schooljaar 2022-2023

